

מסכת פסחים פרק י משנה ד

מצוות סיפור יציאת מצרים - 'והגדת לבנך'

מִזְגוּ לוֹ כּוֹס שְׁנַי.
 וְכֹאן הֵבֵן שׁוֹאֵל אָבִיו.
 וְאִם אֵין דַּעַת בְּבֶן, אָבִיו מְלַמְדוֹ:
 מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת?
 שֶׁבְכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמִצָּה, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ מִצָּה?
 שֶׁבְכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר?
 שֶׁבְכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֶּשֶׂר צְלִי, שְׁלוֹק, וּמִבְשָׁל, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ צְלִי?
 שֶׁבְכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ מְטַבֵּילִין פְּעַם אַחַת, הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים?
 וּלְפִי דַעַתוֹ שֶׁל בֶּן, אָבִיו מְלַמְדוֹ.
 מִתְחִיל בְּגִנוֹת וּמְסִיִּם בְּשֶׁבַח.
 וְדוֹרֵשׁ מִ"אַרְמֵי אוֹבֵד אָבִי", עַד שִׁיגְמוֹר כָּל הַפְּרָשָׁה כְּלָה.

לו - לעורך הסדר.

מה - למה.

צלי, שלוק, ומבושל - דרכים שונות להכנת בשר.

צלי - צלוי על האש.

שלוק - מבושל הרבה.

בגנות - מעשה שלילי, רע.

'ארמי אוֹבֵד אָבִי' - פרשיה מהתורה בספר דברים (כו, ה-ט) שמסופר בה על יציאת מצרים.

יש להביא לשיעור הגדה של פסח.

יחידה זו מתמקדת בחלק ה'מגיד' של ליל הסדר שבו מקיימים את מצוות 'והגדת לבנך'.

לאחר לימוד המשנה נדע לענות על השאלות הבאות:

1. מהי הדרך שבה צריך לספר את סיפור יציאת מצרים בליל הסדר?
2. מהו התוכן של ארבע הקושיות, ומהו ההבדל בין הקושיות שבמשנה לקושיות שאנו שואלים היום?
3. אלו פסוקים צריך לדרוש, ומדוע?

מושגים ומילים שנכיר לאחר לימוד המשנה:

גנות ושבח
אין דעת בבן
מה נשתנה
שלוק

הבנה ופרשנות

משימה 1

המשנה פותחת: "וְכָאֵן הֵבֵן שׁוֹאֵל אָבִיו".
הרב שמואל בן מאיר, הרשב"ם (נכדו של רש"י), הסביר:
**כאן הֵבֵן שׁוֹאֵל אֶת אָבִיו - כאן במזיגת כוס שני הֵבֵן שׁוֹאֵל אֶת אָבִיו אִם הוּא חָכֵם:
מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה?**
א. מה הֵבֵן שׁוֹאֵל? היעזרו בדברי הרשב"ם וענו.
ב. מה גורם לבן לשאול? הסתכלו במשניות הקודמות ובמשפט הראשון של משנה ד'.

לשון חכמים

משימה 2

"וְאִם אֵין דַּעַת בְּבֶן, אָבִיו מְלַמְּדוֹ: מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת?"
המשנה כתובה בלשון מקוצרת. העתיקו את המשפט הבא למחברותיכם, והוסיפו את המילים החסרות

להבנת המשנה.
ואם אין דעת בן, אביו מלמדו: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?.

תרמילון

לשים לב להבדלים לאכול להבין מדוע לשאול

לפי המשנה, האב הוא זה שמקשה בפני הבן שאיננו יודע לשאול, את קושיות "מה נשתנה" (בשונה ממנהגנו כיום שהילדים הם השואלים)
"מה נשתנה" זו פתיחה לקושיה אחת כוללת, שיש לה ארבע קושיות משנה.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות???

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה כלו מצה?

שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור?

שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי, שלוק, ומבשל, הלילה הזה כלו צלי?

שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים?

שימו לב: ארבע קושיות ולא ארבע שאלות.

קושיה היא הצבה של ניגודים: בכל הלילות עושים כך וכך, ואילו בלילה הזה עושים אחרת.
שאלה היא תמיהה: "מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה?" או שאלות אחרות: "מה העבודה הזאת לכם?", "מה זאת?".

הבנה ופרשנות

משימה 3

- א. נסחו את הקושיה הכוללת בלשונכם.
שימו לב: משמעות המילה 'מה' בקושיה משמעותה **למה**.
- ב. העתיקו למחברותיכם את ארבע הקושיות שבמשנה, מספרו אותן בסדר רציף, וכתבו ליד כל קושיה מהו הנושא שלה.

ג. אלו קושיות עוסקות במצוות מהתורה שמקיימים בליל הסדר ואלו קושיות עוסקות במצוות מדרבנן שמקיימים בליל הסדר? (אתם יכולים להיעזר בפסוקים המופיעים בהקדמה לפרק, יחידה 16)

ד. ההגדה מול המשנה: פתחו את ההגדה של פסח בתחילת ה'מגיד'. כתבו במחברותיכם:

1. איזו קושיה שמופיעה במשנה אינה מופיעה בהגדה? מדוע?

2. איזו קושיה מופיעה בהגדה אך לא מופיעה במשנה?

ה. כתבו בעצמכם עוד קושיה על שינויים ופעולות מיוחדות בליל הסדר, באותו מבנה של קושיות 'מה נשתנה' שבמשנה: "שבכל הלילות... הלילה הזה..."

מכינים משחק רביעיות

שם הרביעייה: שואלים שאלות.

בחרו ארבעה מרכיבים של רביעייה זו, וכתבו אותם בדף המיועד לכך.

לשון חכמים

"וּלְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן, אָבִיו מְלַמְדוֹ"

מה פירוש המילים "לפי דעתו"?

- לפי הדעה האישית של הבן.
- באופן מתאים לאישיות ולהבנה של הבן.
- את מה שהבן רוצה ללמוד.
- לפי התכנית שתכנן הבן.

מתחיל בגנות ומסיים בשבח

הוראה זו מדברת על שני מושגים שחובה לכלול בסיפור יציאת מצרים והם: גנות ושבח.

משימה 4

א. העתיקו למחברתכם את המשפט השלם והנכון:

גנות ושבח הם מושגים:

- שמשלימים זה את זה
- שמסבירים זה את זה
- שמנוגדים זה לזה

ב. לפניכם שני משפטים מההגדה של פסח שבהם מופיעים גנות ושבח, ובכל אחד מהם משמעות אחרת לגנות ולשבח.

1. עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה.

2. מִתְחַלֶּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁיו קָרְבָנוּ הַמָּקוֹם לְעֲבוֹדָתוֹ...

העתיקו את המשפטים למחברת וסמנו בכל אחד מהם את הגנות והשבח שמופיעים בו.

ג. מה הוא נושא הגנות והשבח במשפט הראשון? ומה הוא נושא הגנות והשבח במשפט השני?

מכינים משחק רביעיות

שם הרביעייה: מתחיל בגנות ומסיים בשבח.

בחרו ארבעה מרכיבים של רביעייה זו, וכתבו אותם בדף המיועד לכך.

רמז: לגנות ושבח - לכל אחד מהם, יש שתי משמעויות (כמו שלמדתם במשימה 5b). כל אחד מהם יכול להיות אחד ממרכיבי הרביעייה.

ידורש מ'ארמי אובד אבי', עד שיגמור כל הפרשה כלה

'ארמי אובד אבי' אלו המילים הפותחות את הפסוקים שאותם היה אומר מביא הביכורים לבית המקדש. פסוקים אלו מכונים: "מקרא ביכורים":

...אַרְמִי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֵד מִצְרַיִמָּה וַיִּגְרֶשׁ שָׁם בְּמַתִּי מֵעֵט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָדוֹל עָצוּם וָרֹב.
וַיֵּרְעוּ אֶתְנֹו הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.
וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיִּרְא אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עַמְלָנוּ וְאֶת לַחֲצָנוּ.
וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה וּבְמִרְא גָדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמִפְתִּיּוֹם.
(דברים כ"ו, ה-ח)

"עד שיגמור כל הפרשה כולה" - בליל הסדר יש לקרוא ולדרוש את כל הפסוקים, מהמילים "ארמי אובד אבי", עד סוף הפרשה במילים "ובאותות ובמופתים".

מצווה להרבות בסיפור יציאת מצרים, אבל הכי חשוב הוא לדרוש את הפסוקים הללו. כך כתב הרמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ד:

"והוא שידרוש 'מארמי אובד אבי' עד שיגמור כל הפרשה,
וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח"

"והוא שידרוש" - והעיקר שידרוש.

יסודות התושב"ע

פשט ודרש

הפשט מתייחס לכוונת הפסוק ברמת **הפסוק השלם והקשרו לפרשה השלמה** בו הפסוק מופיע. **הדרש** מפיק ודולה **ממילה אחת (או כמה מילים)** משמעות ולימוד **בפני עצמה**, ללא קשר לכוונה הפשוטה של הפסוק, לפי התורה שבעל פה שעוברת במסורת ועל פי הכללים שעל ידם התורה נדרשת. כל מילה טומנת בתוכה פרטים מהתמונה הרחבה והכוללת של התורה שבעל פה.

משימה 5

- א.** התבוננו בפסוקים שבפרשיית 'ארמי אובד אבי'. מה תוכן פשט הפסוקים? מיהו ה'ארמי' ומיהו 'אבי'?
- מה המסר שמעביר האב לבן כשהוא אומר את הפסוקים הללו בליל הסדר?
- ב.** התבוננו בדרשות 'ארמי אובד אבי' שבהגדה, והעתיקו למחברותיכם משפט אחד שהוא חלק מה'גנות' ומשפט אחד שהוא חלק מן ה'שבח'.

משימת אתגר

מצאו בהגדה את הדרשות על פרשת 'ארמי אובד אבי'. בחרו מילה אחת מהפסוקים, היעזרו במפרשי התורה וכתבו את פירוש הפשט שלה, ואת פירוש הדרש שמופיע בהגדה.

לדוגמה: בַּיַד חֲזָקָה
לפי הפשט: בחוזק, בגבורה.

לפי הדרש בהגדה: "בַּיַד חֲזָקָה" (דברים כו, ח) - זו הַדְבָר. כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה יַד ה' הוֹיָה בְּמִקְנֶה אֲשֶׁר בְּשֹׁדֵה בְּסוֹסִים בְּחֲמוּרִים בְּגַמְלִים בְּבִקָּר וּבְצֹאן דֹּבֵר כְּבֵד מְאֹד" (שמות ט, ג).

לפי הדרש 'ביד חזקה' זו מכת דבר. המדרש מביא הוכחה מפסוק שבמכת דבר כתוב **יד ה'**.

מכילים משחק רביעיות

שם הרביעייה: **ודרש מארמי אובד אבי**.
בחרו ארבעה מרכיבים של רביעייה זו, וכתבו אותם בדף המיועד לכך.
שימו לב: ישנם ארבעה פסוקים בפרשייה זו, כל אחד מן הקלפים יכול להתייחס לפסוק אחד.

תורת חיים

במשנה ראינו כיצד האב צריך לספר את סיפור יציאת מצרים לבנו, ועליו להקפיד שבנו יתעניין ויבין. סיפור יציאת מצרים - שאז נגלה הקב"ה בפני כל עם ישראל, הוא סיפור האמונה בקב"ה.

ביהדות, האמונה עוברת במסורת מהורים לילדיהם. מיציאת מצרים, מאב לבן דרך כל הדורות עד הדור שלנו.

כתבו במחברותיכם: כיצד לימדו אתכם הורייכם להאמין בה' ? אלו דברים למדתם מהם הקשורים באמונה? כיצד ליל הסדר מלמד את הילדים להאמין?

בבית:

שאלו את הורייכם או את סבתכם/סבתכם כיצד הוריהם העבירו להם את המסורת, הוסיפו את סיפוריהם למחברותיכם.

חשוב לי לזכור

יחידה זו עוסקת בקושיות שהבן שואל את אביו בליל הסדר. חשבו אתם:

איזו שאלה הקשורה לסיפור יציאת מצרים ממש מעסיקה אתכם?

השלימו במחברותיכם את הסעיפים השונים לפי מה שלמדתם:

1 שאלה אחת שאתם באמת רוצים לשאול בליל הסדר:

2 שני הנושאים שצריכים להיות בסיפור יציאת מצרים:

3 שלושה מושגים שלמדתי ביחידה הזאת:

4 ארבעה דברים חדשים שלמדתי ביחידה הזאת: 1 2 3 4

אחד
מי יודע...

גביע המושל - סיפור עממי יהודי מכורדיסטן (המשך סיפור)

בראות הרב את קדרות פניהם של בני ביתו ואורחיו האיר פניו ואמר: "נחוג את ליל הסדר כהלכתו ונצפה לתשועת ה'. חודש ניסן הוא חודש הגאולה. בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל". דברי הרב הפיחו רוח אמונה ונסכו תקווה בלבבות המארחים והאורחים.

לעת ערב, בהתכנס כל הקהל בבית הכנסת לתפילת החג, פתח הרב ואמר לקהל המתפללים: "עבדו את ה' בשמחה וגילו ברעדה, ותשועת ה' כהרף עין". הקהל, שמילא את בית הכנסת מפה לפה, התפלל את תפילת החג בלהט ובדבקות.

בהיות ר' יהודה, בניו ואורחיו בבית הכנסת, הסתתרו שניים מחיילי המושל על גג ביתו של ר' יהודה. המושל ציווה עליהם להאזין מארובת הבית ולברר מה עושה הרב היהודי, כדי לגלות את שם האדם שגזל מבית גנזיו את הגביע היקר לו מכול.

כשהחל ה'סדר' האזינו החיילים בדריכות לקולות הבוקעים מן הארובה ולא העלו דבר. כשהיו על סף תנומה בקעו לפתע מתוך הארובה קולות המסובים, ששרו "דיינו". כששמע אחד החיילים שהרב והמסובים חוזרים ואומרים "דיינו" זינק ממקומו ולחש לחברו: "אינך שומע? הרב גילה ש'דיינו', שומר המצודה, גזל את הגביע של המושל". החייל המנומנם פקח את עיניו ושמע שכל המסובים חוזרים ואומרים "דיינו, דיינו", כמאשרים את דברי הרב. החיילים ירדו בלאט מגג הבית וחשו לבשר למושל כי הרב היהודי גילה שהגזלן הוא "דיינו", שומר המצודה. עוד אותו לילה הזעיק המושל אליו את "דיינו".

שומר המצודה הודה בגזילת הגביע ובהסתרתו בגומה בחדר המשמר. המושל ציווה לעצור את הנאשם וחש מיד לבית ר' יהודה, כדי להודות לו ולברכו על רוב חכמתו. המושל גילה לרב כי החיילים שהפקיד בגג ביתו שמעו מפיו ש"יד דינו במעל". עיני הרב אורו, פניו קרנו משמחה ובלבו הודה לבורא על התשועה המופלאה.

שמחת המסובים בבית ר' יהודה הייתה רבה. שעה ארוכה חזרו ושרו בלהט ובשמחה את דברי ההגדה:

"והיא שעמדה לנו ולאבותינו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם".